

формувані нові можливості у сферах креативної економіки, дистанційних послуг та цифрових сервісів, які демонструють високу стійкість навіть за умов воєнного стану [5].

Комплексний розвиток малого бізнесу можливий лише за умови узгодженості державної політики на всіх рівнях — від центральних органів виконавчої влади до місцевого самоврядування. Координація програм, прозорість процедур, ефективна система моніторингу та оцінки дають змогу швидко реагувати на зміни економічної ситуації та забезпечують довгострокову стійкість підприємницького сектору. Впровадження інноваційних інструментів регулювання, зокрема цифрових регуляторних «пісочниць», експериментальних режимів для стартапів та спеціальних економічних зон, може стати важливим кроком на шляху модернізації української економіки та інтеграції у європейський простір.

Узагальнюючи викладене, державне регулювання підприємництва має стратегічне значення для модернізації національної економіки та забезпечення її стійкості в умовах воєнних і післявоєнних викликів. Ефективність політики залежить від поєднання фінансових інструментів, дерегуляційних заходів, цифровізації, підтримки інновацій та зміцнення інституційної спроможності держави й місцевого самоврядування. Впровадження комплексних механізмів підтримки малого бізнесу сприятиме активізації підприємницької діяльності, формуванню нових ринкових можливостей та прискоренню економічного відновлення України.

Список використаних джерел

1. Ортіна Г. В., Трусова Н. В. Державне управління безпекою особистості в контексті сталого розвитку та національної безпеки. *Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління*. 2023. Вип. 2(19). С. 66–74.
2. Міністерство цифрової трансформації України. Дія Бізнес та цифрові інструменти підтримки підприємців: аналітичний звіт. Київ, 2023.
3. Державна служба статистики України. Малий та середній бізнес: статистичний збірник. Київ, 2023.
4. European Commission. SME policy outlook: Resilience and recovery strategies. Brussels, 2022.
5. OECD. Entrepreneurship policies for post-crisis economies: analytical review. Paris: OECD Publishing, 2023.

УДК [351.861:351.746.1]:614.8

ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ ЯК ПРІОРИТЕТ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННИХ ТА ПОВОЄННИХ ЗАГРОЗ

Ортіна Г. В.

доктор наук з державного управління, професор,
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного,
м. Запоріжжя, Україна.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0266-740X>

Вербій С. Ю.

здобувач вищої освіти 21 МБ ПУ,
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного,
м. Запоріжжя, Україна.

Сучасні умови воєнної агресії проти України актуалізували нагальну необхідність переосмислення ролі органів місцевого самоврядування в системі цивільного захисту, оскільки саме громади стали основним рівнем первинного реагування на небезпеки. У період постійних ракетних загроз, руйнування критичної інфраструктури, масових переміщень

населення та зростаючих гуманітарних потреб саме місцевий рівень управління отримує найбільше навантаження, що вимагає ефективного стратегічного планування, мобілізації ресурсів і формування стійкої системи безпеки. У післявоєнний період значення цивільного захисту зростатиме, адже громади опиняться перед завданнями відбудови, реінтеграції, розмінування, відновлення соціальних послуг та підготовки до можливих майбутніх загроз. Відтак цивільний захист трансформується з технічного напрямку державної політики у комплексну сферу стратегічного управління [1].

Для ефективної організації цивільного захисту на місцевому рівні важливим є формування цілісної системи реагування, яка включає аналіз ризиків, планування дій, розвиток інфраструктури безпеки та комунікацій, організацію превентивних заходів та забезпечення швидкого відновлення після надзвичайних ситуацій. Сучасна державна політика визначає, що територіальні громади повинні відігравати ключову роль у локальній безпеці, проте на практиці рівень їх спроможності залишається нерівномірним. В умовах територіальної диференціації загроз (прифронтові райони, припортові зони, промислові території, громади з об'єктами критичної інфраструктури) постає потреба у розробці адаптивних стратегій, які враховують специфіку кожної громади [2].

Цивільний захист у громадах включає широкий спектр управлінських рішень: від облаштування укриттів та забезпечення роботи систем оповіщення до організації евакуації, психологічної підтримки населення, надання першої медичної допомоги, проведення тренувань та створення кризових центрів. Одним із ключових аспектів є формування якісної інформаційної політики. Лише за умови своєчасної, достовірної та доступної інформації громадяни можуть правильно реагувати на загрози, що прямо впливає на рівень їх безпеки. У цьому контексті найбільш ефективними є цифрові інструменти: чат-боти, додатки для оповіщення, інтерактивні карти укриттів, сервіси моніторингу повітряної небезпеки, які сьогодні використовуються громадами з високим рівнем цифрової готовності.

Водночас забезпечення фізичної безпеки неможливе без належного стану укриттів. Проблеми нерівномірного розміщення, недостатнього фінансування, зношеності фортифікаційних споруд та відсутності єдності стандартів їх облаштування залишаються критичними. Громади, які системно інвестують у розвиток мережі укриттів, модернізують захисні споруди та забезпечують їх доступність для маломобільних груп населення, демонструють значно більшу стійкість до загроз. Показовими є приклади міст, у яких створено сучасні укриття подвійного призначення — укриття-школи, укриття-дитячі садки, громадські простори, які у разі небезпеки можуть прийняти людей.

Органи місцевого самоврядування відіграють також ключову роль у координації роботи служб, волонтерських організацій та підрозділів ДСНС. Мережеві підходи та партнерські взаємовідносини дозволяють оперативно використовувати доступні ресурси, уникати дублювання функцій і забезпечувати комплексне реагування. У воєнний час у багатьох громадах сформувалися добровольчі пожежні команди, мобільні рятувальні групи, центри гуманітарної підтримки, які стали важливою частиною локальної системи безпеки.

У табл. 1 наведено узагальнені управлінські функції місцевого самоврядування в системі цивільного захисту.

Таблиця 1

Функції органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту

Етап	Зміст управлінських рішень
Довоєнний / превентивний	Оцінка ризиків, планування реагування, навчання населення, розвиток інфраструктури безпеки
Під час загрози	Своєчасне оповіщення, координація служб, евакуація, ресурсна мобілізація, кризові комунікації
Після надзвичайної ситуації	Відновлення інфраструктури, аналіз збитків, психологічна допомога, моніторинг ризиків, підготовка до повторних загроз

Джерело: укладено автором за матеріалами ДСНС України та МВС [3].

У післявоєнний період роль місцевого самоврядування лише посилюватиметься, оскільки громади стануть центрами реалізації відбудовчих проєктів, реінтеграції населення, відновлення критичної інфраструктури, проведення розмінування, відродження економічної активності та формування системи соціальної підтримки. У цьому контексті фундаментальним завданням є розробка стратегій стійкості, які враховуватимуть можливість повторення загроз та необхідність забезпечення безпеки на тривалий період. Сучасні міжнародні підходи у сфері цивільного захисту наголошують на важливості концепції «resilience» — здатності системи не лише реагувати, але й адаптуватися, попереджати ризики та швидко відновлюватися [4].

Управління ризиками повинно базуватися на доказовості, аналітиці та прогнозуванні. Використання геоінформаційних систем, супутникових даних, інтегрованих карт загроз дозволяє громадам точніше визначати зони можливих надзвичайних ситуацій, формувати маршрути евакуації, оцінювати вразливість інфраструктури та приймати обґрунтовані рішення. Такі інструменти широко застосовуються у країнах-членах ЄС, де цивільний захист розглядається як частина комплексної політики безпеки громад.

Одним із ключових напрямів є розвиток людського потенціалу. Підготовка кадрів у сфері цивільного захисту, підвищення кваліфікації працівників місцевого самоврядування, залучення волонтерів та створення системи громадського навчання є основою ефективної моделі реагування. В Україні вже діють програми підготовки інструкторів із домедичної допомоги, тренінги з кризових комунікацій, програми підвищення кваліфікації для працівників територіальних громад, проте їх масштаб та рівень охоплення потребують істотного розширення.

Психологічна підтримка населення — ще один важливий, але часто недооцінений компонент цивільного захисту. Воєнні дії спричинили значне поширення стресових розладів, що впливає на здатність людей своєчасно реагувати на загрози та приймати рішення в екстремальних умовах. Тому громади повинні інтегрувати психологічні служби у загальну систему безпеки, створювати центри психосоціальної підтримки та забезпечувати доступ до фахових консультацій.

Післявоєнний період вимагатиме також посилення міжнародного співробітництва. Досвід країн, які пройшли через масштабні конфлікти (Хорватія, Грузія, Боснія і Герцеговина), демонструє, що після відновлення активна підтримка партнерів і донорів є ключовою у створенні ефективної системи цивільного захисту. Для українських громад важливо залучати ресурси через грантові програми, міжнародні проєкти з модернізації інфраструктури, інвестиції у системи раннього попередження, навчання персоналу та розвиток цифрових платформ.

Таким чином, цивільний захист у системі місцевого самоврядування набуває стратегічного значення як у період воєнних дій, так і в перспективі післявоєнного розвитку. Ефективне управління цією сферою передбачає інтеграцію сучасних технологій, підвищення інституційної спроможності громад, розвиток партнерств, залучення громадян та створення комплексної системи реагування, здатної забезпечити безпеку, стійкість і стабільність на місцевому рівні. Формування такої системи стане фундаментом для відбудови держави та зміцнення національної безпеки в умовах довготривалих викликів.

Список використаних джерел

1. Ортіна Г. В., Трусова Н. В. Державне управління безпекою особистості в контексті сталого розвитку та національної безпеки. *Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління*. 2023. Вип. 2(19). С. 66–74.
2. ДСНС України. Аналітичний звіт про стан цивільного захисту територіальних громад. Київ, 2023.
3. МВС України. Офіційний звіт про діяльність у сфері цивільного захисту за 2022–2024 роки. Київ, 2024.
4. European Commission. EU Civil Protection Mechanism: Resilience and Crisis Response Review. Brussels, 2022.
5. UNDP. Local Resilience and Post-conflict Recovery: Policy Framework. New York, 2021.